

r.

Zbigniew Tomasz Klimaszewski

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko:

Zbigniew Tomasz Klimaszewski

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe:

Urodziłem się w 1956 roku w Białymstoku i ukończyłem renomowane w tym mieście I Liceum Ogólnokształcące.

W 1984 roku, jako student Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, wyjechałem do Niemiec. W 1986 roku zakończyłem naukę w Volksschule w Kleve (Północna-Westfalia).

W 2001 roku, po powrocie do kraju, ukończyłem studia w Wyższej Szkole Dziennikarstwa im. Melchiora Wańkowicza w Warszawie na kierunku politologia i nauki społeczne w zakresie dziennikarstwa i public relations. Studia te ukończyłem z wynikiem bardzo dobrym.

Również w 2001 roku ukończyłem drugi kierunek studiów w Wyższej Szkole Dziennikarstwa w Warszawie w zakresie politologii. Także i na tych studiach otrzymałem średnią ocenę bardzo dobrą.

W 2002 roku uzyskałem tytuł magistra na Wydziale Nauk Politycznych Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku w zakresie politologii. Tematem pracy magisterskiej pisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Wiesława Sonczyka było „Stowarzyszenie Ochrony Radiosłuchacza i Telewidza (próba charakterystyki i oceny działalności)”. Zarówno z przebiegu studiów, jak i z pracy magisterskiej otrzymałem ocenę bardzo dobrą.

W 2007 roku obroniłem rozprawę doktorską na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego na temat „Rozwój organizacyjny emigracji polskiej w Niemczech” i otrzymałem stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce. Promotorem w przewodzie doktorskim

był prof. dr hab. Stanisław Sulowski. Dysertację recenzowali: prof. dr hab. Henryk Chałupczak z UMCS oraz prof. dr hab. Konstanty Adam Wojtaszczyk z UW.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Jestem reemigrantem, który w 1999 roku, po 15-letnim pobycie zagranicznym, powrócił do Ojczyzny. W Republice Federalnej Niemiec, w latach 1984-1990, pracowałem w instytucjach niepublicznych w Kalkar (NRW) i St. Margen (Schwarzwald). W latach 1990-1995 byłem pracownikiem Urzędu Miejskiego w Duisburgu - Stadt Duisburg (Nordhein-Westfalien). Zajmowałem się również pracą publicystyczną.

Po powrocie do Polski, w 2003 roku, podjąłem pracę jako nauczyciel akademicki na Wydziale Nauk Humanistycznych w Katedrze Politologii Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku. W 2007 roku objąłem stanowisko adiunkta w Katedrze Politologii i w Katedrze Europeistyki tejże uczelni.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Zbigniew Tomasz Klimaszewski, *„Polityka Polski wobec Polonii i Polaków za granicą po 1989 roku”*, Wydawnictwo „Libra”, Białystok 2012, s. 320, (ISBN 978-83-88463-91-4).

Recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Grzegorz Janusz oraz prof. dr hab. Bernard Kołodziej.

b) omówienie celu naukowego/artystycznego wymienionej pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Na podjęcie tematu niniejszej monografii znaczny wpływ miały moje wcześniejsze, trwające kilkanaście lat, jak i obecne zainteresowania badawcze, prace w ramach członkostwa w Światowej Radzie Badań nad Polonią, Stowarzyszeniu „Wspólnota Polska”, a przede wszystkim w Związku Polaków w Niemczech. Jako reemigrant, korzystałem z cennych doświadczeń, które obok bezpośrednich obserwacji

dały mi możliwość poznania obrazu współczesnej emigracji oraz jej oczekiwań wobec państwa polskiego.

Publikacja ta wychodzi naprzeciw szerokiemu zainteresowaniu polityką Polski wobec Polonii wpływającemu z faktu działalności wielu organizacji polonijnych w świecie, dążących do prowadzenia dobrej współpracy z Rzeczpospolitą. Tym bardziej, że zauważalny jest brak skumulowanych opracowań przedstawiających aktualne badania dotyczące realizacji polityki polonijnej po 1989 roku.

Podstawowym celem i zadaniem badawczym pracy, przy pokazaniu wielości działań na rzecz Polonii, jest zweryfikowanie hipotezy dotyczącej niekonsekwencji współczesnej polityki Polski wobec Polonii i Polaków za granicą. Przeprowadzone analizy wyraźnie wykazują, iż główne zadania zapisane w rządowych programach współpracy z Polonią nie są w pełni realizowane.

Inna hipoteza, której sprawdzenie poddałem właściwemu procesowi badawczemu, dotyczy braku koordynacji działań na rzecz Polonii i Polaków za granicą. Jednym z najpoważniejszych problemów w realizacji polityki polonijnej władz Rzeczypospolitej po 1989 r. były, i nadal są, trudności w koordynacji działań instytucji i organizacji krajowych zaangażowanych w tę sferę, mimo, że kompetencje koordynacyjne w tej kwestii przejęło Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Jego działalność w tym zakresie jest krytycznie oceniana i negatywnie odbierana przez środowiska polonijne. Ochrona interesów Polonii i Polaków za granicą wymaga centralnie sterowanych i koordynowanych nowych działań ze strony instytucji rządowych prowadzonych pod auspicjami najwyższej władzy państwowej.

Pomimo, iż relacje z Polonią i Polakami za granicą zostały włączone do priorytetów polskiej polityki zagranicznej, a sytuacja Polonii uległa znacznym przeobrażeniom, to polityka polonijna w zasadzie nie zmieniała się w ciągu ostatnich 25 lat. Sprowadzając się do niewystarczającej pomocy Polakom na Wschodzie i podtrzymywania kontaktów z rodakami na Zachodzie. Obecna polityka nie odpowiada ani rosnącym oczekiwaniom, ani długoterminowym programom. Jest to kolejna jednoznacznie postawiona hipoteza, która swoim zasięgiem obejmuje szeroko rozbudowane instytucje i procesy kreujące polską politykę polonijną. O polityce tej działacze polonijni mówią, że „trzeba ją przebudować, bo zmieniła się Polonia i świat dookoła”.

Realizując badanie problemów związanych z polską polityką wobec Polonii i Polaków za granicą koniecznym było zastosowanie właściwych metod badawczych, charakterystycznych dla politologii i innych nauk społecznych.

Interesujące efekty przyniosła metoda badania dokumentów, zarówno archiwalnych, jak i tych najnowszych odnoszących się do założeń i realizacji polityki państwa wobec rodaków mieszkających za granicą. W ramach tych prac zgromadziłem wiele dokumentów rządowych i innych instytucji, które po uprzednio przeprowadzonej selekcji, zostały poddane gruntownej analizie. Pozwoliło to na opracowanie trafnych wniosków. Zaletą badania dokumentów najwyższej rangi z różnych okresów czasowych było dokonanie analizy porównawczej. Badaniom zostały objęte akty prawa międzynarodowego oraz dokumenty międzynarodowe jak również akty normatywne prawa krajowego i inne akty prawne krajowe. Metoda ta przyniosła również pozytywne skutki podczas badania dokumentów opracowanych i przechowywanych przez instytucje pozarządowe, przeważnie te, których działania skierowane są na rzecz Polonii. Dotyczy to m.in. takich stowarzyszeń jak: „Wspólnota Polska”, Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie” czy Fundacja „Semper Polonia”. Analiza tej dokumentacji jednoznacznie ukazała system organizacyjno-sprawozdawczy tych instytucji, a w tym ich strukturę, zakres zadań i efekty finansowe. Przeprowadzone badania wykazały rzeczywistą działalność i osiągnięcia danej jednostki. Metoda ta okazała się cennym źródłem dotarcia do przyczyn, skutków i warunków leżących u podstaw zachowań i działalności badanej instytucji.

W niniejszej pracy zastosowałem badania metodą monograficzną istotnego podmiotu badawczego, jakim jest Polonia i Polacy mieszkający za granicą. Szczegółowe badania tej zbiorowości zostały rozpoczęte wnikliwą analizą problemów terminologicznych związanych z określeniem Polonii. Przyjęcie tej metody wpłynęło na uwzględnienie głównych informacji w formie jakościowo-opisowej, a także na określenie cech i charakteru, oraz scharakteryzowanie struktury, rozwoju i potrzeb Polonii w określonym przedziale czasowym.

Powyższą metodę uzupełniłem innymi technikami badawczymi, które można określić jako badania terenowe (ang. *field work*). Jako członek Związku Polaków w Niemczech, przez wiele lat byłem zaangażowany w życie emigracyjne. Miałem doskonałą możliwość przeprowadzenia projektu badawczego, związanego z działalnością, warunkami i potrzebami Polonii, w analizowanej społeczności. Badania te wprawdzie nie przyniosły danych liczbowych wykorzystywanych w analizach

statystycznych czy demograficznych, ale posłużyły przede wszystkim poznaniu i zrozumieniu badanego zjawiska. Metodę tę realizowałem w oparciu o wnikliwą obserwację, wprowadzając nawet specjalny jej rodzaj, jakim jest shadowing (ang. *shadow* – cień), polegający na stałym obserwowaniu zachowań i działań głównych działaczy polonijnych, liderów ZPwN. Innym, podejmowanym elementem metody terenowej, były liczne wywiady – rozmowy z badanymi, które wyraziście rysowały obraz Polonii. Szczególnie cenne informacje zgromadziłem na podstawie wywiadów z liderami dwóch głównych organizacji polonijnych: Związku Polaków w Niemczech z siedzibą w Bochum oraz Związku Polaków „Zgoda” z siedzibą w Recklinghausen. Wyniki tych badań potwierdzają tezę o niekorzystnej sytuacji, w jakiej znajduje się emigracja polska w Niemczech, a uwidocznione jest to m.in. w braku przedstawicielstwa w parlamencie i samorządach, w braku wystarczającej dotacji na działalność organizacyjną i rozwój polskiej kultury, oświaty i prasy, w ograniczonym dostępie do mediów, jak również w braku pomocy, głównie finansowej, na organizowanie nauki języka polskiego.

Życie organizacyjne Polonii oraz jej potrzeby, na przykładzie ZPwN, mogłem także zbadać na podstawie zgromadzonych zasobów archiwalnych, znajdujących się przede wszystkim w biurze tej organizacji w Bochum. Do podstawowych dokumentów, które poddałem wnikliwej analizie, należały: statuty, uchwały Rady Naczelnej i Zarządu Głównego ZPwN, sprawozdania i protokoły z posiedzeń Walnych Zebrań naczelnych władz Związku, sprawozdania Komisji Rewizyjnej, okólniki, apele, inne pisma i listy.

W realizacji zamierzonego przedsięwzięcia badawczego nieodzowną okazała się, często stosowana, metoda analizy i krytyki piśmiennictwa naukowego. Pozwoliła ona na prezentację różnych źródeł i różnych interpretacji przyjętych w zebranym piśmiennictwie. Wykazała to, co znamy, a czego nie znamy, co już istnieje i jest zawarte w literaturze, a czego jeszcze nie ma i należy badaniami udowodnić. Wprowadzając tę metodę mogłem pokazać na ile podjęty przeze mnie problem jest inny od dotychczasowego stanu wiedzy na ten temat, jakie są różnice, podobieństwa, związki i zależności w istniejących źródłach. Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa wykazała celowość i oryginalność wyłonionego i podjętego do badań problemu, a przede wszystkim jego pionierskość uzupełniającą lukę w literaturze przedmiotu.

Nie sposób było podjąć badania polityki państwa wobec Polonii bez zastosowania jednej z najstarszych metod badawczych, jaką jest metoda obserwacji. W

wieloletnim przedziale czasowym prowadziłem, w sposób świadomy i celowy, obserwacje dotyczące wszelkich działań na rzecz Polonii oraz zachowania samej Polonii wobec Polski i jej władz. Uzyskane obserwacje i spostrzeżenia były wnikliwie gromadzone, a następnie poddane analizie i porównaniom. Metoda ta posłużyła do ustalenia istotnych faktów rozwoju polityki polonijnej i jej uwarunkowań. Zebrany obiektywny materiał okazał się cennym źródłem, dobrze wykorzystanym w pracach badawczych wytyczonego problemu.

Przy opracowywaniu niniejszej pracy zastosowano metodę analizy i konstrukcji logicznej, typowej dla prac naukowych, której istota oparta jest na analizie i syntezie. Analizą jest rozłożenie problemu badawczego na części, elementy składowe i badanie każdego z nich oddzielnie. Synteza zaś połączyła te elementy w nową całość, co stanowi zaprezentowana rozprawa.

Trafnie dobrane metody badawcze do charakteru podjętych problemów badawczych zasadniczo wpłynęły na niniejszą pracę, a przede wszystkim na jej powszechną zrozumiałość, jednoznaczność, celowość i niezawodność polegającą na dużym prawdopodobieństwie osiągnięcia zamierzonego celu. W wyniku zastosowanego procesu badawczego przyjęte hipotezy okazały się empirycznie sprawdzalne.

Struktura rozprawy wynika z zaplanowanej i systematycznej realizacji zadania badawczego w oparciu o przyjęte metody. Praca składa się z pięciu rozdziałów, w których realizowane są kolejne cząstkowe zamierzenia badawcze.

Pierwszy rozdział pracy, mający charakter wprowadzający, przedstawia i analizuje kontrowersje, jakie się pojawiały wokół rozumienia i definiowania Polonii. W tej części pracy badaniom poddano stosunek rządu II Rzeczypospolitej do emigracji i Polonii, jak również stosunek władz PRL do Polonii. Polska polityka polonijna wobec Polonii i Polaków za granicą cechuje się dużą zmiennością. Ukazanie jej charakteru w minionych okresach, do 1989 roku, wyłania płaszczyznę porównawczą, co pozwala na jej szersze ujrzenie.

Treść rozdziału drugiego i następnych wypełnia właściwa tematyka pracy dotycząca relacji III Rzeczypospolitej z Polonią i Polakami mieszkającymi za granicą. W rozdziale drugim przedstawiono zmiany polityki państwa polskiego wobec Polonii, jakie nastąpiły po transformacji ustrojowej, z uwzględnieniem celów i głównych kierunków działań na rzecz Polonii. Ukazano również nową politykę, dotyczącą Polaków na Wschodzie, której prowadzenie w poprzedniej dekadzie było

niedopuszczalne. Także w rozdziale tym przedstawiono nowe instrumenty prawne, przede wszystkim umowy dwustronne, regulujące sprawy Polonii.

W rozdziale trzecim poddano analizie działalność dwóch najistotniejszych dla Polonii organów państwowych, w kompetencjach których znajduje się prowadzenie polityki polonijnej. Ukazano udział Senatu III RP w życiu Polonii w ramach Senackiej Komisji Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą oraz działania Ministerstwa Spraw Zagranicznych wraz z najnowszymi zmianami zwiększającymi jego kompetencje. Właściwym dla prowadzenia polityki polonijnej jest działający przy MSZ Międzyresortowy Zespół do Spraw Polonii i Polaków za Granicą, któremu poświęcono podrozdział w rozdziale trzecim. W rozdziale tym ukazano również, ważną dla Polaków na Wschodzie, Ustawę o Karcie Polaka, której realizacja nie jest w pełni wprowadzana.

Obfitą analizę i ocenę materiału przynosi rozdział czwarty, ukazujący działania poszczególnych ministerstw wobec Polonii i Polaków za granicą. Szczególnemu podglądowi poddano prace: Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Gospodarki, Ministerstwa Sportu i Turystyki, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych a także Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

Przedmiotem rozdziału piątego jest przedstawienie i poddanie ocenie głównych programów działań najważniejszych organizacji pozarządowych na rzecz Polonii, a mianowicie Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie” oraz Fundacji „Semper Polonia”. Jak wynika z przeprowadzonych analiz i obserwacji organizacje pozarządowe są najefektywniejszym nośnikiem działań w relacjach kraj – Polonia.

Niniejszą pracę oparłem przede wszystkim na bogatych źródłach pierwotnych, dokumentach rządowych i parlamentarnych oraz na zebranych piśmiennictwie naukowym. W analizie wykorzystana była również obca literatura naukowa, głównie angielsko i niemieckojęzyczna.

Polityka wobec Polonii i Polaków za granicą jest niezwykle interesującym, a zarazem skomplikowanym zagadnieniem badawczym – ciągle otwartym dla naukowców. Okres III Rzeczypospolitej, w którym dominowało i nadal dominuje raczej instrumentalne i koniunkturalne traktowanie oraz wykorzystywanie Polonii i jej

problemów w wewnętrznych rozgrywkach politycznych, doczekać się powinien bardziej pogłębionej i całościowej analizy.

Przyjęta w niniejszej pracy formuła opisowa stworzyła możliwości szerszego i głębszego oraz wieloaspektowego ujęcia tematu, co niewątpliwie odpowiada wymaganiom badań politologicznych. Przyjęte założenie, że badanie polskiej polityki polonijnej polega na ukazaniu i zanalizowaniu decyzji i działań na rzecz Polonii, okazało się bardzo przydatne. Stąd też w pracy przedstawiono główne kierunki i programy działań instytucji rządowych oraz pozarządowych na rzecz Polonii. Działania te poddano ocenie i zweryfikowano z potrzebami środowisk polonijnych.

Rozprawa wyraźnie przyznaje, iż rządy III RP prowadzą wiele intensywnych działań, w przeciwieństwie do okresu PRL, na rzecz Polonii i Polaków za granicą, szczególnie zaś na rzecz młodzieży polonijnej. Jednak, w opinii wielu zainteresowanych instytucji i osób, działania te nie są wystarczające i nie zaspakajają istniejących potrzeb, zarówno środowisk polonijnych na Wschodzie, jak i na Zachodzie.

Obecnie realizowany system wspierania Polonii i Polaków za granicą posiada wiele zalet. Angażuje on w realizację polityki polonijnej państwa wiele podmiotów zarówno ze sfery publicznej – rządowej, jak i pozarządowej. Charakteryzuje się dużą dynamiką interakcji pomiędzy krajem a Polonią, co jest często zauważane przez obserwatorów zewnętrznych. W ramach tego systemu rząd Polski przeznacza każdego roku duże, choć niewystarczające do zaspokojenia potrzeb, środki budżetowe na wsparcie Polonii. Rządowy system pomocy sformułowany w programach współpracy z Polonią i Polakami za granicą podlega różnorodnym doskonaleniom, mimo to jego podstawy pozostają niezmiennie od 1990 roku.

Badania i obserwacje wykazują, iż w ciągu ostatnich 25 lat zmienił się szereg paradygmatów i uwarunkowań wpływających na kierunki i treści polityki polonijnej. Należą do nich między innymi: starzenie się zorganizowanej Polonii, zmniejszenie autorytetu i aktywności organizacji polonijnych, wprowadzenie nowej jakości emigracji związanej z najnowszymi migracjami w ramach Unii Europejskiej. Zjawiska te potrzebują nowych rozwiązań. W analizach zmieniającej się polityki państwa wobec Polonii dokonać należy zarówno rekonstrukcji jej celów, uwarunkowań i skutków, jak i dążyć do wypracowania takich modeli, które by można przedstawić instytucjom i ugrupowaniom państwowym jako propozycje modyfikacji obecnego i przyszłego kształtu tej polityki.

Wskazania wadliwości polityki polskiej wobec Polonii sformułowane są jako wnioski wynikające z analitycznego charakteru prezentowanej rozprawy.

Publikacja habilitacyjna, w niżej podanych punktach, wyłoniła podstawowe niekonsekwencje wobec założeń programowych państwa na rzecz Polonii:

Po pierwsze, ochrona interesów Polonii i Polaków za granicą w obszarze pielęgnowania macierzystej kultury, nauki i oświaty, a przede wszystkim języka polskiego, jest niewystarczająca i daleko odchodzi od zadań programowych państwa.

Po drugie, widoczny jest brak właściwej ochrony praw polskiej mniejszości narodowej na Litwie, Białorusi i Ukrainie. Zauważalne jest również podejmowanie przez rząd Polski niewłaściwych działań interwencyjnych wobec władz tych państw z powodu niewykonywania przez nie międzynarodowych umów dwustronnych i wielostronnych regulujących prawa mniejszościowe.

Po trzecie, nieskutecznie prowadzone są negocjacje na najwyższym szczeblu, na rzecz uzyskania przez polską grupę etniczną statusu mniejszości narodowej w Niemczech i Austrii oraz statusu poszkodowanych obywateli polskich represjonowanych w ZSRR.

Po czwarte, brak jest skuteczności w działaniach dotyczących uregulowania statusu obywateli polskich przebywających w USA, jak i innych państwach, ubiegających się o prawo legalnego pobytu.

Po piąte, brakuje właściwej koordynacji i spójności w polskiej polityce polonijnej, dublowane są działania przez różne podmioty zajmujące się relacjami z Polonią.

Po szóste, niekonsekwentnie realizowana jest ustawa o „Karcie Polaka” oraz ustawa repatriacyjna.

Po siódme, brak jest równowagi w prowadzeniu polityki polonijnej poprzez przesadne ukierunkowanie działań na Wschód przy jednoczesnym pomijaniu potrzeb Polonii na Zachodzie (np. najstarsza w Niemczech organizacja polonijna – Związek Polaków w Niemczech znajduje się w sytuacji agonalnej ze względu na brak środków do dalszej działalności).

Po ósme, organizacje polonijne w świecie nie otrzymują ze strony polskiego MSZ odpowiedniego wsparcia oraz pomocy doradczej, co wpływa na zanik ich działalności i rozbitcie organizacyjne środowisk polonijnych.

Po dziewiąte, widoczne jest tworzenie i prowadzenie polityki wobec Polonii i Polaków za granicą bez stosownych konsultacji z liderami organizacji polonijnych, jak

również uczynienie z MSZ ośrodka decyzyjnego w zakresie finansowania oraz koordynowania działań na rzecz Polonii bez akceptacji organizacji i środowisk polonijnych.

Po dziesiąte, brakuje wystarczającej wiedzy o środowiskach polonijnych oraz brak jest kontaktów z grupami polonijnymi zamieszkałymi w oddaleniu od placówek dyplomatyczno-konsularnych.

Powyższy „dekalog” jest zbiorem podstawowych nieprawidłowości i niekonsekwencji w prowadzonej polityce polonijnej. Dziesięć wykazanych uchybień sprawia, iż polityka ta jest znacznie odbiegająca od właściwej, a sprawy Polonii, odsunięte od parlamentarnego lub prezydenckiego ośrodka decyzyjnego, traktowane są bez należytej wagi.

Polska polityka polonijna winna odzwierciedlać polską rację stanu, idee humanitarne oraz filozofię państwa, w tym zwłaszcza odwołujące się do tradycji narodowych jak i podstawowych dokumentów międzynarodowych. Politykę polonijną należy traktować jako stały element strategii rozwoju i modernizacji kraju. Dla właściwego wypełnienia polityki polonijnej musi być wyraźnie sformułowany układ instytucjonalny, czyli zakres odpowiedzialności poszczególnych resortów i innych instytucji, łącznie ze wskazaniem na koszty realizacji tej polityki i źródła finansowania.

Modernizacja dotychczasowej polityki polonijnej powinna oznaczać poddanie krytycznej analizie przyjętych rozwiązań legislacyjnych i organizacyjnych oraz programów i działań na rzecz Polonii przy szczególnym uwzględnieniu braku konsekwencji w realizacji aktualnych założeń programowych.

Podjęty w rozprawie przedmiot badań, ze względu na dynamiczną zmienność decyzji i wydarzeń, nie jest problemem zamkniętym. Praca przedstawia aktualny stan polityki Polski wobec Polonii i Polaków za granicą po 1989 roku z jej zaletami i wadami. Jest próbą obiektywnego spojrzenia na współczesną politykę polonijną XXI wieku, czego w dyskursie naukowym brakowało.

Publikacja ta przyczyniła się do wszczęcia debaty publicznej nad założeniami polskiej polityki polonijnej, która powinna być wynikiem możliwie szerokiego konsensusu społecznego. Nieobecność tej problematyki w programach ugrupowań politycznych oraz brak właściwych konsultacji, szczególnie ze środowiskami polonijnymi, wpływa na budowanie niewłaściwych założeń i programów polityki państwa wobec Polonii i Polaków mieszkających za granicą.

Rozprawa stała się przydatna, szczególnie dla instytucji i organizacji zajmujących się współpracą z Polonią i Polakami mieszkającymi za granicą. Dobrym świadectwem opiniującym przydatność i zainteresowanie tą książką jest list z wyrazami gratulacji, jaki otrzymałem w październiku 2012 roku od Departamentu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą Ministerstwa Spraw Zagranicznych (choć pod adresem tego resortu nie szczędziłem obiektywnej krytyki).

Praca ta jest również wyrazem wdzięczności dla Polonii za jej zaangażowanie na rzecz naszego kraju, szczególnie w czasach, kiedy był on w potrzebie. Środowiska polonijne odegrały ogromną rolę w odzyskaniu przez Polskę niepodległego bytu państwowego, a także przysłużyły się do budowy demokracji oraz społeczeństwa obywatelskiego.

Wielu liderów organizacji polonijnych, szczególnie z Niemiec i innych państw europejskich, z którymi spotykam się w ramach pracy w Światowej Radzie Badań nad Polonią, przyjęło niniejszą monografię z dużym uznaniem i po zapoznaniu się poparło zawarte w niej stwierdzenia.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Na mój dorobek naukowy po doktoracie, od 2007 roku, składają się (wykaz publikacji w załączeniu):

- a) 4 samodzielne monografie,
- b) 1 praca zbiorowa samodzielnie redagowana z udziałem autorskim,
- c) 17 artykułów w monografiach i publikacjach zbiorowych (w tym 3 zatwierdzone do druku),
- d) 2 artykuły w wydawnictwach ciągłych,
- e) 3 publikacje książkowe.

Badania naukowe, jakimi się zajmuję, dotyczą przede wszystkim:

1. Problemów emigracji polskiej;
2. Polityki międzynarodowej ze szczególnym uwzględnieniem wschodnich sąsiadów Polski;
3. Problemów samorządu lokalnego i polskich partii politycznych.

Ad.1 Moją podstawową domeną naukowo-badawczą, jako reemigranta, są kwestie związane z emigracją polską. Znaczącym efektem tych badań jest licząca 344 strony monografia pt. „*Emigracja polska w Niemczech*” (ISBN 978-83-88463-66-2) wydana w 2007 roku. Publikacja ta była całkowicie sfinansowana ze środków Senatu RP i w dużym nakładzie została rozkolportowana na terenie Niemiec.

Na powstanie tej pracy zasadniczy wpływ miały również moje doświadczenia osobiste, nabyte w Niemczech. Bezpośrednie obserwacje i działalność w polskich środowiskach emigracyjnych, szczególnie w Zagłębiu Ruhry, dały mi możliwość poznania obrazu współczesnej emigracji, jej związków i stowarzyszeń oraz problemów, z jakimi się boryka. Podczas wielu rozmów działacze emigracyjni, w tym i liderzy organizacji polonijnych, wyrażali przekonanie, że Polonia niemiecka ze swoimi organizacjami jest niedoceniana, drugorzędnie traktowana przez władze polskie i wręcz nieznaną przez Polaków mieszkających w kraju. Kontakty te i dyskusje dostarczyły mi dodatkowej motywacji do uczynienia refleksji naukowych na ten temat i zbadania kolejnych etapów rozwoju emigracji polskiej w Niemczech, od jej początków, aż do dnia dzisiejszego.

Istotnym zadaniem pracy było udowodnienie poniższych, w niektórych przypadkach oczywistych, tez, na podstawie których przyjąłem iż:

Po pierwsze, emigracja polska do Niemiec, w wielu okresach historycznych miała charakter masowy i jest zjawiskiem do dziś trwałym i rozwijającym się.

Po drugie, przyczyną tej emigracji były i są nadal czynniki ekonomiczne, choć w pewnych okresach występowały inne powody, np. polityczne lub religijne.

Po trzecie, tzw. „stara emigracja”, w latach międzywojennych, jako polska mniejszość narodowa, zamieszkiwała w różnych rejonach Niemiec i stanowiła element stały, zasilany przez kolejne fale emigrantów z Polski.

Po czwarte, największym sukcesem życia organizacyjnego było powstanie, w 1922 roku i działalność Związku Polaków w Niemczech.

Po piąte, współczesna emigracja polska w Niemczech nie posiada statusu mniejszości narodowej, co utrudnia prowadzenie działalności narodowej, w tym organizacyjnej i jest powodem wielu kontrowersji.

Po szóste, emigracja polska w Niemczech to środowisko podzielone, które nie potrafi wykreować jednej, wspólnej reprezentacyjnej organizacji.

W książce dużo miejsca poświęciłem najnowszej emigracji polskiej w Niemczech, ze względu na aktualność problemów. Dokonując analizy stanu

współczesnej emigracji zwróciłam uwagę przede wszystkim na status prawny, społeczny i ekonomiczny Polaków mieszkających w Niemczech.

Na podstawie obserwacji własnych, a także spostrzeżeń innych badaczy postawiłem sobie zadanie ukazania świadomości narodowej obecnej emigracji w Niemczech. Dokonałem też, w miarę obiektywnego, podziału emigrantów ze względu na ich stopień świadomości narodowej, przywiązania do tradycji i kultury polskiej. W swoich przemyśleniach doszedłem do wielu spostrzeżeń, które mogą zainteresować badaczy przedmiotu.

W niemieckiej literaturze naukowej spotyka się obszerne cytaty z niniejszej mojej książki. Treści w niej zawarte przywołuje m.in. Frank Helzel w swojej monografii pt. *Stalins Grenzziehungen im besiegten Deutschland 1945. Zur kolonialistischen Geneze zweier slawisch legitimierter siegeszeichen*, wydanej w Niemczech przez Book of Demand w 2015 roku.

Badania dotyczące Związku Polaków w Niemczech „Rodło” opublikowałem w artykule naukowym, pt. **„Działalność Związku Polaków w Niemczech na rzecz utrwalania polskości i jego stosunek do socjalistycznej ojczyzny”**, który ukazał się w 2010 roku w zbiorowej pracy *„Niepodległościowe uchodźstwo polskie w Europie i na świecie i jego rola w pomocy krajowi po układzie jałtańskim 1945-1990”*, pod red. naukową: prof. M. B. Topolskiej, prof. T. Wolszy i prof. W. Glińskiego.

W pracy tej ukazałem ZPwN jako organizację, która wymaga szczególnego badania i opracowania, m.in. ze względu na to, że:

- jest to najstarsza historycznie, funkcjonująca do dnia dzisiejszego, organizacja polonijna w Niemczech;
- jest to pierwsza organizacja, która swoim zasięgiem działania obejmowała polskich emigrantów i inne polskie organizacje znajdujące się na całym terytorium Niemiec ;
- ta największa organizacja polonijna w Niemczech była jedynym, autorytatywnym reprezentantem emigrantów polskich wobec władz niemieckich;
- była i jest jedyną organizacją zachowującą wartości i tradycje „starej polskiej emigracji”, utrwalone w „pięciu prawdach Polaków”.

Te wyżej przedstawione, znamienne cechy Związku Polaków w Niemczech stawiają tę organizację przed ponad 100 innymi, aktualnie działającymi na terenie Niemiec. Stanowi ona dla nich wzór działania i naśladowania w walce o zachowanie polskości w trudnych dla polskich emigrantów czasach. Szczególna rola tej organizacji

polega na tym, że wyznaczyła ona sobie, od początku istnienia, tj. od 1922 roku, za naczelne zadanie, obronę Polaków przed wynarodowieniem, pielęgnację własnej odrębności narodowej oraz utrzymanie prawa mniejszości narodowej.

Problemy Polaków w Niemczech zostały ukazane w książce napisanej pod moją redakcją naukową pt. *„Polacy w Niemczech: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość”* (ISBN 978-83-62069-30-9), wydanej w 2012 roku. Choć emigracja ta doczekała się wielu opracowań, jest tematem ciągle aktualnym i na nowo odkrywanym. Na wagę tego problemu wpływa wiele czynników, z których najważniejsze to: wielkość tej zbiorowości, sięgająca do 2 mln osób, kilkuwiekowa tradycja polskiego wychodźstwa do Niemiec, bliskość geograficzna kraju osiedlenia ułatwiająca kontakty z Ojczyzną, i wreszcie często podnoszony czynnik polityczny dotyczący braku posiadania przez Polaków w Niemczech statusu mniejszości narodowej, a jedynie zakwalifikowanie ich do „grupy etnicznej”.

W publikacji tej zamieszczone również zostały dwa artykuły mojego autorstwa:

- a) *„Związek Polaków w Niemczech od rozkwitu do upadku”*;
- b) *„Specyfika polskiej emigracji w Niemczech i jej świadomość narodowa”*.

Artykuły te, jak i redagowana przeze mnie książka, są cennym uzupełnieniem wiedzy na temat „starej” i nowej emigracji polskiej w Niemczech. Odślaniają wiele problemów do tej pory niezauważanych. Książka ta, ze względu na swój niebagatelny aspekt poznawczy może być przydatna zarówno dla badaczy, jak i wszystkich, którym temat ten jest bliski.

Polacy na Wschodzie byli moim przedmiotem badań, których wyniki opublikowałem w artykule pt. *Rola prasy polskiej w krzewieniu polskości na Ukrainie na przykładzie „Monitora Wołyńskiego”* [w] *Łódzkie Studia Teologiczne*, 23 (2014) 1, Łódź 2014.

W pracy tej ukazałem aktualną sytuację Polaków mieszkających na Wołyniu i ich problemy w utrzymaniu polskiej odrębności, a szczególnie kultury. Przedstawiłem trudną, a nawet niebezpieczną sytuację polskiej prasy, próbującej kultywować polski język i tradycje. Działalność polskich mediów prowadzona jest często w nieprzyjaznym środowisku, w sąsiedztwie przeciwników politycznych i narodowych. Historyczne doświadczenia stosunków polsko-ukraińskich odcisnęły na

obu narodach bolące znamię. Stąd też praca w takich warunkach niejednokrotnie może się spotkać z krytyką i atakiem ze strony przeciwników, którzy należą tutaj do większości.

Polska prasa na Ukrainie odgrywa bardzo pożyteczną rolę zarówno w środowiskach polskich jak i ukraińskich. W sposób obiektywny i profesjonalny ukazuje rzeczywistość polityczną na Ukrainie i poza jej granicami. Treści w niej przekazywane w znaczny sposób mogą się przyczynić do kształtowania świadomości narodowej Polaków. Publikowane artykuły uświadamiają czytelnikom o wielkiej historii, tradycji i kulturze Polski.

Mniejszość polska na Ukrainie nie stanowi poważnej siły społeczno-politycznej, nie odgrywa większej roli w życiu politycznym, jak również nie stanowi zorganizowanego lobby interesów Polaków na Ukrainie oraz interesów Polski w tym kraju. W publikacji tej udowadniam, iż wśród Polaków na Ukrainie silniejszy jest strach przed ujawnieniem pochodzenia polskiego od miłości do Ojczyzny ojców.

Moje prace badawcze dotyczące polskiej emigracji koncentrują się również wokół zagadnień dotyczących skali tego zjawiska, szczególnie po 2004 roku, jej negatywnych i pozytywnych skutków oraz podejmują problematykę polityki reemigracyjnej. Wyniki tych badań prezentowałem na wielu odczytach, spotkaniach czy wykładach. Zostały one również częściowo zebrane w moim artykule pt. *„Implikacje emigracji zarobkowej do krajów Unii Europejskiej dla polskiej gospodarki”*, opublikowanym w 2009 roku w zbiorowej pracy *„Przepływy kapitału intelektualnego i finansowego – aspekty lokalne i globalne”*, pod redakcją naukową E. Orechwa-Maliszewskiej i J. Paszkowskiego.

Przy wykorzystaniu wielu cennych źródeł i poddaniu ich właściwym metodom badawczym mogłem wysnuć niżej przedstawione wnioski.

1. Proces emigracji można uznać za naturalny sposób wyrównania niedoborów demograficznych. Swoboda podróżowania i podejmowania pracy w całej Europie ma duże znaczenie dla konkurencyjności UE, zwiększa też szanse awansu gospodarczego biedniejszych krajów unijnych oraz sprzyja wyrównaniu różnic w poziomie życia.
2. Do głównych przyczyn emigracji zaliczyć można bezrobocie i brak nowych miejsc pracy. Istotne są również różnice w poziomie zarobków, chęć sprawdzenia się w innych warunkach, konieczność zdobycia wykształcenia za granicą i zrobienia kariery zawodowej, a także poznania języka obcego, innej kultury i zwyczajów.

3. Na emigrację zarobkową udają się zarówno osoby mało wykształcone, robotnicy i inni pracownicy fizyczni, jak też osoby dobrze wykształcone, z dyplomami wyższych uczelni.
4. Emigracja zarobkowa Polaków ma wpływ, choć nie jest on decydujący, na krajowy rynek pracy. Otwierające się w krajach UE rynki pracy mogą pozytywnie wpływać na wielkość bezrobocia w Polsce. Emigracja stworzyła też wielu Polakom możliwości czerpania korzyści z własnej pracy poprzez posiadanie dobrej pensji i godziwych warunków życia.
5. Na emigracji zarobkowej zyskują nie tylko sami emigranci i ich rodziny, ale też i gospodarka, gdyż zarobione za granicą pieniądze Polacy wydają zazwyczaj w kraju. Niejednokrotnie też, po powrocie z zagranicy otwierają własne firmy i zaszczepiają tu wyższą kulturę biznesu zaczerpniętą od przedsiębiorców zagranicznych. Rośnie jednocześnie kapitał finansowy, który emigranci wysyłają lub przywożą do ojczyzny. Tak więc wyjazdy zagraniczne pomnażają dochody kraju pochodzenia emigrantów. Powroty emigrantów przyczyniają się również do większej aktywności społecznej.
6. Wyjazdy zarobkowe wyrównują szanse ludzi z ubogich środowisk. Problemem jest jednak rozłąka z rodziną. Ponadto emigranci zarobkowi pracują na najniższych stanowiskach, często poniżej swoich kwalifikacji i wykształcenia.
7. Emigracja zarobkowa może być również zagrożeniem dla gospodarki. Z rynku pracy uciekają często cenni dla gospodarki specjaliści. Nie bez znaczenia jest też fakt, iż duża liczba wyjazdów za granicę sprawia, że spada liczba ludności Polski, co z kolei przyspiesza proces wyludniania się regionów mających już wcześniej problemy ze spadkiem populacji. Problem ten jest bardzo poważny, bowiem Polska w Europie znajduje się w grupie państw o najniższej aktywności demograficznej.
8. Należy zapobiegać wyjazdom na stałe ludzi mobilnych, wykształconych i gotowych do ryzyka poprzez stworzenie im dogodnych alternatyw w kraju. Skutecznemu przeciwdziałaniu zjawisku drenażu mózgów sprzyjać mogą prace na rzecz modernizacji gospodarki, ograniczenia bezrobocia, konsekwentnego zwiększania pola do działania rynku, rozwijania edukacji i nauki, pobudzania przedsiębiorczości oraz zwiększania siły sektora usług. Potrzebne jest też nasilenie akcji promowania rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, m.in. przez łatwiejszy dostęp do kredytów oraz poprawianie systemu osłon socjalnych.
9. Skutecznym sposobem zniechęcenia ludzi mających dobre przygotowanie fachowe do wyjazdów zarobkowych mogą być działania na rzecz zmniejszenia zakresu

„represjonowania” pracy. Należy przede wszystkim zmniejszyć pozapłacowe koszty pracy. Ciągłe wysokie narzuty na płace pracowników (szczególnie na ZUS) utrudniają tworzenie nowych miejsc pracy.

W przyszłości emigrację zarobkową Polaków powinny hamować procesy związane ze zmniejszającymi się dysproporcjami w zarobkach istniejącymi między Polską a krajami Europy Zachodniej oraz coraz szerszym otwieraniem się rynków pracy w UE na kraje, gdzie koszty pracy i poziom życia są jeszcze niższe niż w Polsce.

Moje zainteresowania dotyczące Polaków na obczyźnie, w ramach pracy w Światowej Radzie Badań nad Polonią, obejmują różne kraje świata. Prowadziłem badania środowisk polonijnych zamieszkałych w Ameryce Łacińskiej, USA i Kanadzie, które w większości zakończone były artykułami i raportami. Ostatnim z nich, z 2016 roku, jest obszerny artykuł pt. ***Działalność Federacji Polek w Kanadzie w aspekcie społecznym***, zamieszczony w publikacji zbiorowej *Kongres Polonii Kanadyjskiej - wczoraj i dziś*, pod red. prof. W. Glińskiego.

Według raportu Ambasady RP w Ottawie liczbę Polaków i osób polskiego pochodzenia w Kanadzie szacuje się na około 1 mln, co stanowi 3% mieszkańców tego kraju. Wśród nich znaczny procent stanowią kobiety. Ich działalność poddałem wnikliwym obserwacjom, badaniom i analizom.

Udział polskich kobiet w tworzeniu i rozwoju organizacji polonijnych w Kanadzie był i jest nadal bardzo znaczny. Nie tylko włączały się one w prace powstających lub istniejących organizacji, lecz także samodzielnie kierowały różnymi akcjami społecznymi i zakładały swoje koła, komitety charytatywne, a przede wszystkim organizacje pomocy Polakom. Jednym z największych osiągnięć kobiet polskich w Kanadzie było powołanie, w 1956 roku, Federacji Polek w Kanadzie. Organizacja ta, o niezwykle szlachetnych celach, potrafiła skupić Polki w jednej formacji i ukształtować je w wartościowe działaczki służące sprawie Polski i Polonii. Federacja opiera się na lokalnych grupach kobiet zaangażowanych w prace społeczne lub pragnących społecznie działać w istniejącej strukturze o wytyczonych celach i sposobach działania. Prace charytatywne i organizowanie imprez poświęconych rozpowszechnianiu kultury polskiej stanowią dwa główne piony programu Federacji.

W konkluzji swojej pracy dochodzę do wniosku, iż:

Dzisiejsze członkinie Federacji, często nawet urodzone w Kanadzie, są przedstawicielkami nowej i najnowszej emigracji. To już nie są wojenne uciekinierki,

gotowe wszystko w Kanadzie rzucić i wrócić do Polski, ale osiadłe na stałe Kanadyjki, które swoją działalność na rzecz Polski i polskiego społeczeństwa traktują bardzo poważnie, choć czują się zintegrowane z Kanadą. Są dwukulturowe i swobodnie posługują się jedną lub drugą kulturą, odpowiednio do sytuacji, w jakiej się znajdują. Budowanie organizacji polonijnych, związanych z kulturą i tradycjami starego kraju, nadało ich integracji specjalny charakter. Ich działalność społeczna jest jednak podobna do tej, jaka przyświecała w latach powojennych – jest nakierowana na stałe podtrzymywanie na Zachodzie idei polskości, pomoc społeczeństwu w Polsce i współudział Polonii w budowaniu kanadyjskiej, wieloetnicznej kultury.

Ad.2. W ramach mojego naukowego dorobku znajdują się problemy polityki międzynarodowej, skupione przede wszystkim na wschodnich sąsiadach Polski. Kwestiom tym poświęciłem wiele badań, które zaowocowały wydaniem cyklu niżej przedstawionych artykułów naukowych opublikowanych w monografiach zbiorowych.

- *Reminiscencje nad polityką zagraniczną Rosji wobec „bliskiej zagranicy” po 1991 roku*, [w] *Relacje nowych krajów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską (w aspekcie politycznym, ekonomicznym, kulturowym i społecznym)*, red. naukowa M. Rutkowski.

Nietrudno zauważyć, iż w swojej bogatej historii Rosja pokazała światu, różniące się od siebie diametralnie, trzy oblicza. System polityczny Rosji białej, rządzonej przez carów wyparty został przez system stworzony w Rosji czerwonej, rządzonej przez komunistów, a ten zaś, po 74 latach ustąpiwszy dość gwałtownie, dał miejsce nowemu porządkowi politycznemu, pretendującemu choćby do form ułomnej demokracji. We wszystkich tych, różniących się zasadniczo, obliczach Rosji dostrzegamy jednak wspólną, łączącą je cechę. Jest nią specyfika polityki zagranicznej, zdominowana przez pryzmat mocarstwowości i hegemonizmu.

Prowadzone badania połączone z obserwacją rosyjskiej sceny politycznej wyraźnie ukazują rolę i nową pozycję Rosji usadowionej w innym porządku geopolitycznym, jaki zaistniał po 1991 roku. Podstawowym kierunkiem rosyjskiej polityki zagranicznej był i jest nadal obszar „bliskiej zagranicy”, tj. nowo powstałych państw na terenach byłych republik radzieckich.

Odbudowa imperium rosyjskiego na bazie integracji tych państw, pod auspicjami Rosji, miała charakter polityczny, wojskowy, ekonomiczny i ideologiczno-kulturowy. Wielu przedstawicieli władz rosyjskich było zwolennikami

tworzenia na byłym obszarze Związku Radzieckiego rosyjskiej strefy wpływów i utrzymania na tym terenie militarnej obecności Rosji. Niektóre z nowych państw popierały rosyjskie inicjatywy zacieśniania współpracy wspólnotowej i tworzenia struktur ponadnarodowych. Do tych państw oprócz Rosji należy zaliczyć Białoruś, Kazachstan, Kirgizję, a nawet Armenię. Kraje te dążyły do ścisłej kooperacji prowadzącej nawet do sojuszu polityczno-militarnego. Jednakże inne państwa, Ukraina, Turkmenistan, Azerbejdżan, Mołdawia, Gruzja i Uzbekistan wyraźnie dystansowały się od przystąpienia do jakichkolwiek ponadnarodowych struktur, obawiając się utraty niedawno uzyskanej suwerenności.

Przeprowadzona analiza zachowań decyzyjnych elit rządowych Rosji prowadzi do przekonania, iż koncepcja polityki zagranicznej Rosji na obszarze postradzieckim skoncentrowała się na kilku płaszczyznach i jej głównym celem jest:

- a) zachowanie wpływów ekonomicznych Moskwy w państwach postradzieckich,
- b) zachowanie kontroli nad postradziecką infrastrukturą militarną leżącą na obszarze byłego ZSRR,
- c) zachowanie wpływu na procesy polityczne zachodzące w krajach byłego ZSRR,
- d) zachowanie wpływu na politykę zagraniczną i relacje międzynarodowe krajów postradzieckich,
- e) przeciwdziałanie wkraczaniu i umacnianiu się na obszarze byłego ZSRR wpływów innych sił międzynarodowych.

Cały obszar „bliskiej zagranicy” traktowany jest przez Moskwę jako sfera żywotnych i wyłącznych interesów Federacji Rosyjskiej.

Nowe tendencje w relacjach z krajami „bliskiej zagranicy”, które dominowały i dominują podczas prezydentury prezydenta Władimira Putina nie zmieniły priorytetów polityki zagranicznej Rosji, prowadzonej od początku lat dziewięćdziesiątych. Dzisiejsza Federacja Rosyjska, dla wzmocnienia swojej pozycji w świecie, stara się maksymalizować korzyści ekonomiczne i polityczne płynące z kontroli, jaką sprawuje nad niektórymi państwami postradzieckimi. Utrzymanie wpływów na tym obszarze okazuje się jednak trudnym zadaniem, tym bardziej, że pokusę ich zdobycia mają też i inne państwa.

- Problemy wokół polityki zagranicznej Litwy wobec państw ościennych po odzyskaniu „drugiej niepodległości”, [w] Relacje nowych krajów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską (w basenie Morza Bałtyckiego), red. naukowa M. Rutkowski.

Praca ta jest próbą określenia aktualnej polityki zagranicznej Litwy wobec państw sąsiednich. Główne wysiłki w polityce zagranicznej Litwy zaraz po uzyskaniu niepodległości zmierzały do ugruntowania pozycji kraju na mapie politycznej świata, nawiązaniu dobrych kontaktów z innymi państwami, a przede wszystkim na zrealizowaniu historycznego zadania „powrotu do Europy”, co doprowadziło do wstąpienia w struktury Unii Europejskiej i NATO.

Na działania w zakresie polityki zagranicznej Litwy wpływa wiele czynników, z których istotnymi wydają się być historyczne (osadzone w pamięci o niedawnym zniewoleniu ojczyzny), geograficzne (związane ze specyfiką położenia kraju w sąsiedztwie Rosji, Białorusi, Polski i pozostałych państw bałtyckich), a nade wszystko pragmatyczne (wynikające z przynależności do UE i NATO, a jednocześnie dążące do utrzymania dobrej współpracy z Rosją). W niniejszej pracy zamieściłem wyniki badań określających relacje Litwy z sąsiadami.

Za najbardziej poprawne można przyjąć stosunki litewsko-polskie uregulowane traktatem z 1944 roku. Stosunki te, choć zakłócane sporami wokół sytuacji mniejszości narodowych obu państw, można ocenić jako dobre, a zbieżna polityka Litwy i Polski zacieśnia je jeszcze bardziej.

Obserwacje wykazały, iż bardziej skomplikowane i kłopotliwe, bo związane z uzależnieniem politycznym i gospodarczym, a także pamięcią historyczną, są stosunki litewsko-rosyjskie. Tezę tę oparłem na wyczerpującym dowodzie.

Również często problematyczne są kontakty pomiędzy nowymi krajami bałtyckimi. Wspólna droga do niepodległości, a także zbieżne czynniki geopolityczne nie miały większego wpływu na przyszłościowe stosunki tych trzech państw: Litwy, sąsiadującej Łotwy i dalszej Estonii. Koncepcje zbliżenia i zacieśnienia współpracy, mające w dalszej perspektywie doprowadzić do wzajemnej integracji tych krajów kończyły się zazwyczaj fiaskiem, a w ich polityce zagranicznej uwidoczniła się niezdrowa rywalizacja.

Współpraca Litwy z Białorusią natrafia także na wiele przeszkód. Główny konflikt, podsycany przez nacjonalistów obu państw, ma podłoże historyczne i jego przedmiotem była sprawa Wileńszczyzny, którą oba narody traktowały w przeszłości jako ich własne terytorium.

Można najogólniej stwierdzić, iż Litwa, nie bacząc na istniejące problemy w stosunkach z państwami ościennymi, obecnie zmierza do konstruktywnego dialogu i zbudowania z wszystkimi sąsiadami dobrych relacji, opartych na zaufaniu i wzajemnych interesach.

- *Nowe priorytety współpracy transgranicznej w ramach Euroregionu Bałtyk*, [w] *Przedsiębiorstwo, rynki i kultura w układzie transgranicznym*, red. naukowa A. Iwacewicz-Orłowska, K. Meredyk, D. Sokołowska.

W publikacji tej podejmuję się ukazania, do końca niewykorzystanych euroregionów, jako niezwykle ważnych instrumentów w stosunkach międzynarodowych i współpracy przygranicznej. Prowadzona współpraca transgraniczna w ramach euroregionów jest szczególnie istotna dla państw Europy Środkowej i Wschodniej, w tym dla Polski, która jest państwem granicznym Unii Europejskiej.

Dużą rolę dla zrównoważenia poziomów gospodarczych odgrywa, mocno usadowiony na tradycjach historycznych, Euroregion Bałtyk, zwany „Małą Unią Europejską wokół Bałtyku”. Dla Polski, w ramach tego euroregionu, ważne są kontakty i współpraca z Litwą, a przede wszystkim z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej.

Współpraca transgraniczna na terenie Euroregionu Bałtyk (głównie między Polską a Obwodem Kaliningradzkim oraz Litwą) napotyka na wiele barier. Stan dróg zarówno po stronie polskiej, jak i rosyjskiej, pomimo nowych inwestycji, nie jest zadowalający. Poważnym problemem w rozwoju transportu jest zbyt mała liczba przejść granicznych między Polską a Obwodem Kaliningradzkim, co powoduje zachwianie płynności przepływu ludzi i towarów w obu kierunkach. W celu rozwoju powiązań transgranicznych przedstawiciele gmin przygranicznych apelują o otwarcie nowych przejść na granicy oraz zmodernizowanie istniejących. Innym poważnym problemem w rozwoju współpracy transgranicznej są ograniczenia finansowe, a także długi okres oczekiwania na refundacje środków oraz brak partnerów do realizacji projektów. We wspólnej działalności integracyjnej przeszkadzają również zróżnicowane zapisy prawne.

Prawidłowy rozwój obszarów przygranicznych wymaga liberalizacji przepisów dotyczących wjazdu, przyjazdu i pobytu obcokrajowców na obszarach przygranicznych. Należy także uprościć przepisy celne w ruchu lokalnym, zastosować

ulgi podatkowe dla inwestorów i uprościć przepisy dla osób prowadzących działalność inwestycyjną na obszarze przygranicznym. Władze centralne i lokalne powinny wreszcie wprowadzić instrumenty motywacyjne skierowane do lokalnej społeczności i zachęcające do udziału we współdziałaniu transgranicznym.

Przeprowadzone badania prowadzą do przekonania, iż Euroregion Bałtyk jest, jak dotąd, nie w pełni wykorzystaną szansą na zrównoważenie poziomów terenów przygranicznych państw członkowskich, jak również na wdrożenie polityki spójności wśród sąsiadujących ze sobą społeczeństw.

Wprowadzenie nowej strategii i priorytetów w działaniach Euroregionu Bałtyk może w znaczny sposób wpłynąć na poprawę efektywności tych działań, co przyspieszy rozwój terenów przygranicznych i wzmocni współpracę transgraniczną.

- *Wybrane problemy dotyczące rozwoju infrastruktury transportu na obszarze Euroregionu Bałtyk*, [w] *Relacje nowych krajów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską (w aspekcie infrastrukturalnym: transport, energetyka, ekologia)*, red. naukowa M. Rutkowski, M. Proniewski.

W pracy tej przeanalizowałem problemy związane z funkcjonowaniem Euroregionu Bałtyk w kontekście polityki transportu.

Obszar Polska – Litwa – Obwód Kaliningradzki jest specyficzny z uwagi na sytuację geopolityczną. Obwód Kaliningradzki stanowi swoistą enklawę pomiędzy członkami Unii Europejskiej, czyli Polską i Litwą. Jest to obszar strategiczny łączący Wschód z Zachodem, Unię Europejską z Rosją. Ponadto sąsiedztwo Morza Bałtyckiego sprawia, że istnieją tu dobre warunki do rozwoju transportu.

Polityką transportu w ramach Euroregionu Bałtyk zajmuje się Komisja ds. Infrastruktury Transportu, której głównym zadaniem jest opracowanie priorytetów infrastrukturalnych euroregionu. Taka strategia rozwoju została opracowana i przyjęta do realizacji na lata 2007-2013.

Cenną inicjatywą Euroregionu jest tworzenie korytarzy transportowych, łączących rejon Morza Bałtyckiego z innymi częściami Europy i obszarami pozaeuropejskimi. Istnieje jednak wiele negatywnych przykładów, które opóźniają rozwój transportu w ramach działań Euroregionu Bałtyk. Problemy te poddałem procesowi badawczemu, którego wyniki zostały zamieszczone w niniejszych publikacjach..

Ad.3. Obok problemów emigracyjnych i związanych z Europą Wschodnią moje badania naukowe dotyczą również isticie politologicznych zagadnień związanych z systemem partyjnym Rzeczypospolitej Polskiej. Jako jeden z nielicznych białostockich politologów poczułem wyzwanie do spełnienia patriotycznego obowiązku dostarczenia (przede wszystkim) mieszkańcom województwa podlaskiego wiedzy o aktualnej scenie politycznej na terenie kraju i województwa. W 2010 roku ukazała się książka mojego autorstwa pt. „*Partie polityczne. Struktury krajowe i województwa podlaskiego*” (ISBN 978-83-88463-79-2). Publikacja ta, wydana w dużym nakładzie, tuż przed wyborami parlamentarnymi jesienią 2010 roku, spełniła rolę bezstronnego szerokiego informatora o najważniejszych polskich partiach politycznych. Wobec ogromnej dynamiki i żywiołowości procesu kształtowania się systemu partyjnego, jako obserwator i badacz, jestem zobligowany do ciągłej aktualizacji wiedzy na ten temat i przekazywania jej współobywatelom.

Swoimi badaniami objąłem 10 partii, które posiadają lub posiadały w przeszłości mocną pozycję polityczną i odgrywają poważną rolę w życiu społeczno-politycznym III RP. W pracy tej usystematyzowałem wiadomości o Platformie Obywatelskiej, Prawie i Sprawiedliwości, Polskim Stronnictwie Ludowym, Sojuszu Lewicy Demokratycznej, Socjaldemokracji Polskiej, Lidze Polskich Rodzin, Partii Demokratycznej, Samoobronie, Unii Polityki Realnej i Unii Pracy. Prezentacji ujętych partii dokonałem według przyjętego porządku. Pierwszym, istotnym elementem obrazującym każdą partię było przedstawienie jej rysu historycznego, wraz z wynikami wyborczymi w wyborach samorządowych (1990, 1994, 1998, 2002, 2006 roku) i parlamentarnych (1989, 1991, 1993, 1997, 2001, 2005, 2007 roku). W kolejnych częściach ukazałem programy partii, zarówno w wymiarze ideowym, jak i propozycje naprawy społeczno-gospodarczej kraju. Finalne dane dotyczyły składu osobowego władz krajowych oraz zawierały kontakty i informacje adresowe.

Cennym dopełnieniem niniejszej publikacji jest odsłonięcie sceny politycznej na terenie województwa podlaskiego. Moja praca po raz pierwszy, w zebrany układzie, ukazała charakterystykę partii w strukturach terenowych Białostoczczyzny. Zadaniem tej publikacji było również podniesienie świadomości społecznej na temat rozwoju i trwania polskich partii politycznych, a nawet sprowokowanie do rozwinięcia szerszej debaty publicznej, przynajmniej w regionie białostockim.

Dokonane badania nad partiami politycznymi prowadzą do wielu logicznych konkluzji. Oczywistym jest, iż pierwsze lata transformacji ustrojowej były istną eksplozją powstawania nowych partii. Wiele z nich z czasem, jeśli nie uległo likwidacji, to straciło swoją aktywność polityczną. Inne zaś, po dokonanych przekształceniach, działają w zmienionym kształcie. Obecnie priorytetową rolę odgrywają partie młode, których rok założenia przypada na początek XXI wieku (PO, PiS). Wyjątek stanowi, bogate w tradycje, Polskie Stronnictwo Ludowe.

Partie polityczne, jako główni aktorzy polskiej sceny, stanowią elitę, która powinna być traktowana jako nieodzowna forma kapitału społecznego. Brak ciągłości elit politycznych, to również problem braku ogniwa systemowego odpowiedzialnego za stan Polski, to również potężny mankament i przeszkoda w budowie społeczeństwa demokratycznego. Zakładaną funkcją tej publikacji jest więc także podniesienie świadomości społecznej na temat rozwoju i trwania polskich partii politycznych, a nawet sprowokowanie do rozwinięcia szerszej debaty publicznej, przynajmniej w regionie białostockim.

Książka „Partie polityczne. Struktury krajowe i województwa podlaskiego”, w opinii krytyków, należy do prac pionierskich, choćby ze względu na to, że odsłania „czarną dziurę” sceny politycznej tego województwa. Recenzentem jej jest prof. dr hab. Adam Czesław Dobroński, wybitny działacz ludowy, były poseł i minister w rządzie premiera Waldemara Pawlaka.

W 2013 roku ukazała się kolejna książka mojego autorstwa pt. *Nacjonalizm drogą do wolności?* (ISBN 978-83-62069-31-6) Jej nakład w ilości 1500 egzemplarzy w krótkim czasie został wyczerpany. Książka ta, jako synteza europejskich i polskich ruchów nacjonalistycznych oparta o wieloletnie i wielopłaszczyznowe badania, przedstawia obraz przemian ideologicznych i formalno-organizacyjnych tych rozlicznych ugrupowań. W publikacji tej znajduje się analiza kwestii terminologicznych, historia rozwoju europejskiej myśli narodowej, dzieje polskiego nacjonalizmu oraz opis obecnie aktywnych partii i organizacji o charakterze narodowym.

Współcześnie do idei Narodowej Demokracji czy wręcz idei nacjonalistycznej odwołuje się wiele małych partii i stowarzyszeń, z których największy wpływ na polskiej scenie politycznej odegrała Liga Polskich Rodzin, Młodzież Wszechpolska, Narodowe Odrodzenie Polski, Obóz Wielkiej Polski czy

Obóz Narodowo-Radykalny. Dobra passa ruchów narodowo-nacjonalistycznych po 1989 roku rozpoczęła się wraz z sukcesami wyborczymi LPR, partii deklarującej się jako kontynuacja przedwojennej endecji.

Bazą członkowską obecnego ruchu narodowego jest przede wszystkim zróżnicowana młodzież, z wielu skrajnych środowisk i o różnych biografjach. Widać to w licznie przeprowadzanych manifestacjach i akcjach ulicznych. Młodzi nacjonałiści, tak jak ci przed wojną, najlepiej czują się w otwartej publicznej walce. Ich polem bitwy jest ulica, gdzie mogą wykrzyczeć hasła i stanąć oko w oko ze śmiertelnymi wrogami – lewakami, liberałami, przedstawicielami władzy i homoseksualistami.

Polski ruch nacjonalistyczny jest niejednolity i wewnątrz podzielony. W łonie ruchu trwa odwieczny spór pomiędzy narodowymi radykałami, a endekami. Spór dotyczy form działania, choć przede wszystkim występujących różnic programowych, a nawet zasad ideowych. Nie ma zgodnej koncepcji w kwestiach gospodarczych, czy lekarstwem na uzdrowienie narodu polskiego jest korporacjonizm czy też wolny rynek?

Narodowcy rosna w siłę i choć daleko im do przedwojennej endecji, mają solidne podstawy. Mimo rozbicia potrafią się jednoczyć i współdziałać, także z pobratymcami z zagranicy. Polskich narodowców łączy przede wszystkim tradycja i niechęć do głównych sił politycznych w kraju.

Dążeniem narodowców nie jest, bynajmniej, współistnienie w ramach pluralizmu ideologicznego – ich celem jest przejęcie władzy i przebudowa państwa wedle swojej ideologii. Te cele wydają się być nierealną mrzonką, a dzisiejszy nacjonalizm, bez większego społecznego poparcia, jest jedynie egzotyczną mozaiką nadającą (nieszkodliwie) kolorytu scenie politycznej. Tym bardziej, że współczesne społeczeństwa zadają sobie coraz częściej pytanie, czy idea narodowa, choć powszechnie znana i częściowo tolerowana, jest wciąż aktualna i potrzebna?

Jako samorządowiec z kilkunastoletnim stażem wiele miejsca poświęcam nie tylko praktycznym działaniom, lecz także badaniom i analizom lokalnej sfery publicznego życia. Swoje opinie i komentarze często wyrażam na otwartych spotkaniach oraz w mediach, na łamach prasy lub w programach informacyjno-publicystycznych TVP. Pokłósiem moich badań w tym zakresie są również publikacje o charakterze naukowym. W dwóch, niżej przedstawionych artykułach wydanych w

książkach zbiorowych w 2009 roku analizuję problemy związane z demokracją lokalną oraz inicjatywami obywatelskimi.

- *Wpływ inicjatyw obywatelskich na strategię rozwoju i ochronę środowisk lokalnych*, [w] *Wpływ idei zrównoważonego rozwoju na politykę państwa i regionów*, Tom 2, red. naukowa K. Michałowski;

- *Rola Rad Osiedli w rozwoju aglomeracji miejskich i upowszechnianiu demokracji lokalnej (na przykładzie białostockiego osiedla Bojary)*, [w] *Metropolie – problemy rozwoju*, red. naukowa W. Czarnecki, M. Proniewski.

Wnioski z moich badań oraz spostrzeżenia z praktycznej działalności społecznej i samorządowej zdecydowanie ukazują pozytywy rozwoju zaangażowania społecznego na najniższych szczeblach. Trudne wyzwania XXI wieku, w obliczu zagrożeń, jakie niosą kryzysy, nietrafne reformy, czy wręcz słabnąca demokracja, wymagają pobudzenia oddolnej, lokalnej energii i działań osób zaangażowanych społecznie. Mimo ogólnego zniechęcenia do partii i polityków, a także wobec spadku zaufania do władzy, społeczeństwo poszukuje nowych ludzi, często ze swojego otoczenia, którym ufa i mogłoby zawierzyć swoją przyszłość i interesy, a w szczególności rozwój środowiska lokalnego wiejskiego lub miejskiego, tego najbliższego, w którym mieszka. Poprawa stanu warunków życia ludności może nastąpić poprzez rozwój samorządności lokalnej różnych stopni oraz pobudzenie działań i inicjatyw obywatelskich. Samorządowcy i działacze lokalni, emocjonalnie zaangażowani w rozwój swojego środowiska, mogą zapewnić w nim pożądaną sukces i być jego siłą napędową. O efektach pracy samorządów świadczą zaskakujące dane rozwoju lokalnych inwestycji, które w swoich pracach przytoczyłem. Samorządy więc, wspólnie z inicjatywami obywatelskimi, stanowią istotny czynnik rozwoju regionalnego i jako współgospodarze terenu mogą otrzymać pełną społeczną akceptację.

Najbardziej zorientowaną w problemach i potrzebach lokalnych osiedla i miasta jest rada osiedla. Idea tych rad opiera się na założeniu, że mieszkańcy określonego miejskiego obszaru stanowią wspólnotę, świadomą swych potrzeb i celów, zdolną do samodzielnego zarządzania własnymi lokalnymi sprawami i wpływającą na rozwój swego otoczenia.

Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku rady osiedli w miastach powstawały dość spontanicznie, były bowiem wyrazem zachłyśnięcia się wolnością i samorządnością. W kolejnych latach były również nie tylko dumą władz miejskich, ale i podporą w rozwoju inicjatyw obywatelskich. Włodarze miejscy posiłkując się

radami osiedli wykazywali, iż są otwarci na pomysły mieszkańców i doceniają rolę zwykłych obywateli w procesach zarządzania miastem. Po kilkunastu latach jednak zapal społeczników lokalnych został, w niektórych miastach delikatnie zahamowany, a w drastycznych sytuacjach nawet całkowicie zlikwidowany. Dla niektórych miejskich decydentów rady te okazały się niewygodne. Wielokrotnie rady dostrzegały i reagowały na niekompetentne działania administracji lokalnej.

W miastach, w których nie działają rady osiedla maleje społeczna aktywność. Nie rozwija się prawidłowo demokracja lokalna. Przy biernej postawie lokalnej społeczności do władzy dochodzą osoby przypadkowe lub skorumpowane koterie polityczne. A co najważniejsze – brak jest ciała przedstawicielskiego, zabiegającego o rozwój osiedla, dbającego o jego ład i porządek.

W przeważającej części miast polskich rady osiedla sprawnie działają i przyczyniając się do rozwoju lokalnego cieszą się aprobatą ze strony mieszkańców oraz władz. Prezydent Poznania Ryszard Grobelny doceniając pracę rad osiedli na rzecz rozwoju miasta wystąpił w 2007 roku z inicjatywą przekształcenia tych rad w miniaturowe gminy, zwiększając zarazem autonomię oraz zakres ich kompetencji.

Rady osiedla działają na podstawie ustawy o samorządzie gminnym. Ustawa daje gminom prawo do powoływania na swoim terenie jednostek samorządu pomocniczego. W miastach są to rady dzielnicowe i rady osiedla. Gmina decyduje, czy na jej obszarze rady osiedla powinny działać i jakie mogą posiadać statutowe kompetencje (ograniczone do opiniowania decyzji miasta czy też bardziej rozszerzone i samodzielne).

Problemy związane z rozwojem samorządów lokalnych oraz inicjatyw obywatelskich, choć są niezwykle ważne, bywają spychane na pozycje trzeciorzędą. Stanowią więc kwestię ciągle otwartą, wymagającą wielu badań i publicznej dyskusji

Ważne miejsce w moim dorobku odgrywa czynne uczestnictwo w konferencjach naukowych tematycznie związanych z moimi zainteresowaniami i badaniami naukowymi. Byłem współorganizatorem wielu międzynarodowych konferencji, podczas których zawsze głosiłem referaty.

**Wykaz wybranych konferencji naukowych, na których wygłaszałem referaty
i byłem ich współorganizatorem**

1. Krajowa Konferencja Naukowa: „Scena polityczna w Polsce i na Podlasiu” WSiFiZ w Białymstoku, czerwiec 2006r. – referat pt „*Czy Polsce grozi teokracja?*”.
2. Krajowa Konferencja Naukowa: „Oblicza polityczne regionów”, WSiFiZ w Białymstoku, 19-20 maja 2007r. – referat pt „*Nacjonalizm drogą do wolności, czyli rzecz o Narodowym Odrodzeniu Polski*”.
3. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Relacje nowych krajów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską (w aspekcie politycznym, ekonomicznym i społecznym)”, WSiFiZ w Białymstoku, 14-15 czerwca 2008r. – referat pt „*Reminiscencje nad polityką zagraniczną Rosji wobec „bliskiej zagranicy” po 1991 roku*”.
4. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Polacy w Ameryce Północnej - 400-lecie”, ŚRBnP, Pałac Łazienkowski w Warszawie, 7-8 listopada 2008r. – referat pt „*Działalność lobbystyczna środowisk polonijnych w USA*”.
5. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Relacje nowych krajów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską (w basenie Morza Bałtyckiego)”, WSiFiZ w Białymstoku, 15-16 października 2009r. – referat pt „*Problemy wokół polityki zagranicznej Litwy wobec państw ościennych po odzyskaniu „drugiej niepodległości*””.
6. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Niepodległościowe uchodźstwo polskie w Europie i na świecie i jego rola w pomocy krajowi po układzie jałtańskim w latach 1949-1990”, ŚRBnP, UKSW w Warszawie, Pałac Łazienkowski w Warszawie, listopad 2009r. – referat pt „*Działalność Związku Polaków w Niemczech na rzecz utrwalania polskości i jego stosunek do socjalistycznej ojczyzny*”.
7. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Wpływ idei zrównoważonego rozwoju na politykę państwa i regionów”, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok, czerwiec 2009r. – referat pt „*Wpływ inicjatyw obywatelskich na strategię rozwoju i ochronę środowisk lokalnych*”.
8. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Przepływy kapitału intelektualnego i finansowego – aspekty lokalne i globalne”, WSiFiZ w Białymstoku, 16-17 czerwca 2009r. – referat pt „*Implikacje emigracji zarobkowej do krajów Unii Europejskiej dla polskiej gospodarki*”.
9. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Metropolie, problem rozwoju miast polskich w XIX wieku”, WSiFiZ w Białymstoku, 11-13 maja 2009r. – referat pt „*Rola rad osiedli w rozwoju aglomeracji miejskich i upowszechnianiu demokracji lokalnej*”.
10. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Relacje nowych krajów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską (w aspekcie infrastrukturalnym: transport, energetyka, ekologia)”,

- WSFiZ w Białymstoku, 22-23 września 2010r. – referat pt „Wybrane problemy dotyczące rozwoju infrastruktury transportu na obszarze Euroregionu Bałtyk”.
11. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Przedsiębiorstwo, rynki i kultura w układzie transgranicznym”, WSFiZ w Białymstoku, 23-25 listopada 2010r. – referat pt „Nowe priorytety współpracy transgranicznej w ramach Euroregionu Bałtyk”.
 12. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Polacy w Ameryce Łacińskiej. Ethos patriotyczny w warunkach wychodźstwa polskiego”, ŚRBnP, USKW w Warszawie, 8-9 kwietnia 2011r. – referat pt „*Polak gen. Karol Roloff Miałowski – bohater narodu kubańskiego*”
 13. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Polacy w Niemczech: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość”, ŚRBnP, UKSW w Warszawie, Muzeum Niepodległości w Warszawie 20-21 kwietnia 2012r. - referat pt „*Specyfika polskiej emigracji w Niemczech i jej świadomość narodowa*”.
 14. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Polacy niezłomni w obronie polskiej racji stanu, Związek Polaków w Niemczech” Kolonia (Niemcy) 28 luty 2013 r. - referat pt. „*Polskie Kompanie Wartownicze w Niemczech i ich rola w kształtowaniu powojennego ładu politycznego*”.
 15. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Konsekwencje deportacji oraz losy Polaków na Wschodzie po agresji sowieckiej na Polskę 1939 roku”, ŚRBnP, UKSW w Warszawie, Muzeum Niepodległości w Warszawie, 12-13 kwietnia 2013 r., - referat pt. „*Polityka III Rzeczypospolitej wobec Polaków na Wschodzie*”
 16. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Przedsiębiorczość i innowacje w warunkach dekonunktury gospodarczej”, WSFiZ w Białymstoku 13-14 czerwca 2013 r.. – referat pt. *Wpływ umowy o małym ruchu granicznym z Obwodem Kaliningradzkim na rozwój przedsiębiorczości i współpracy przygranicznej*”.
 17. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Rola mediów polskich w podtrzymywaniu tożsamości narodowej mniejszości polskiej na Ukrainie, Białorusi, Litwie i Łotwie po rozpadzie Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich”, ŚRBnP, UKSW w Warszawie, Muzeum Niepodległości w Warszawie, 30 lipca 2014 r., - referat pt. „*Rola prasy polskiej w krzewieniu polskości na Ukrainie na przykładzie Monitora Wołyńskiego*”.
 18. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Kongres Polonii Kanadyjskiej – 70 lat w służbie narodowi, ojczyźnie i Polonii”, ŚRBnP, UKSW w Warszawie, Kongres Polonii

Kanadyjskiej, 7-8 listopada 2014 r. - referat pt. „*Działalność Federacji Polek w Kanadzie w aspekcie społecznym*”

19. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Przywództwo polonijne – jego rola i wpływ na zachowanie tożsamości narodowej polskiej emigracji”, ŚRBnP, UKSW, Kongres Polonii Amerykańskiej, Warszawa 12-13 czerwca 2015, - referat pt. „*Książka dr Bolesław Domański – przywódca duchowy i polityczny polskiej mniejszości narodowej w Niemczech*”.
20. III Ogólnopolski Kongres Politologii, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, PTNP „Odsłony Polityki”, 22-24 września 2015 r., moderowanie panelu „Położenie mniejszości polskiej na obszarze postradzieckim” i wygłoszenie referatu pt. „*Wybrane aspekty polityki III RP wobec Polaków na Wschodzie*”.

Moja działalność publicystyczna wychodzi również poza ramy nauk o polityce. Jestem autorem 3 książek dotyczących dziejów miasta Białegostoku w wymiarze historycznym i socjologicznym. Publikacje te posiadają recenzje wydawnicze. Dwie z nich, niżej wymienione, spotkały się z dużym uznaniem księgarzy i czytelników.

Książka pt. „*W służbie kościoła*” (ISBN 978-83-88463-82-2) wydana w 2011 roku przedstawia historię lokalnego kościoła oraz tworzenie białostockiego seminarium duchownego w okresie kształtowanie się władzy ludowej. Ukazuje walkę na linii państwo – kościół, a także odważną działalność prześladowanych duchownych.

Książka pt. „*Zapomniani bohaterowie białostockich Bojar*” (978-83-62069-87-3) wydana w 2015 roku jest próbą zrekonstruowania losów i działań wybranych mieszkańców Białegostoku na tle wydarzeń zachodzących w najnowszej historii Polski. Odsłania skrzętnie pielęgnowane tajemnice białostockich rodzin, które do 1989 roku były tematem zakazanym. Bohaterami publikacji są żołnierze kampanii wrześniowej, Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, Armii gen. Andersa, podziemia niepodległościowego, powstańcy warszawscy, Sybiracy i działacze antykomunistycznej opozycji w PRL. Badanie dziejów tych rodzin utwierdza w przekonaniu, iż środowisko to od pokoleń prezentowało patriotyczną postawę, gotową do wyrzeczeń i walki na rzecz niepodległej Polski. Świadczenia tych postaw, jako dowody na owe twierdzenie, zostały przedstawione w poszczególnych rozdziałach książki. Książka z pewnością wzbogaciła historię miasta Białegostoku. Może również

wpłynąć na integrację lokalnej społeczności, jak również pobudzić jej patriotyczne uczucia, niezbędne do kształtowania współczesnego społeczeństwa demokratycznego.

6. Praca dydaktyczna i organizacyjna

Jako adiunkt pracujący w katedrach Politologii i Europeistyki Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku prowadziłem zajęcia ze studentami studiów stacjonarnych i niestacjonarnych w formie wykładów, konwersatoriów i ćwiczeń.

Podstawowym moim przedmiotem, jako politologa, jest nauka o polityce. W ramach swoich czynności prowadziłem zajęcia z wielu przedmiotów mieszczących się w ramach tej dyscypliny. Mam doświadczenie w prowadzeniu zajęć z następujących przedmiotów:

- nauka o polityce,
- partie polityczne i systemy partyjne,
- instytucje Unii Europejskiej,
- społeczeństwa i kultury Europy,
- najnowsza historia Polski.

Obok zajęć obowiązkowych prowadziłem dodatkowe spotkania ze studentami, na których omawiałem w zakresie rozszerzonym wybrane przez słuchaczy zagadnienia politologiczne.

Dużym zainteresowaniem wśród studentów cieszyło się prowadzone przeze mnie, na cyklicznych spotkaniach, Politologiczne Koło Naukowe. Spotkania te były również okazją do rozlicznych dyskusji, których celem było wyjaśnienie współcześnie zachodzących wydarzeń politycznych.

Przez wiele lat piastowałem funkcję opiekuna studentów. Dało mi to możliwość, w bezpośrednich kontaktach, poznać sprawy i problemy studenckie.

Swoją merytoryczną i dydaktyczną wiedzę ciągle pogłębiałem poprzez uczestniczenie w kursach i szkoleniach specjalistycznych. Uzyskałem między innymi, w 2009 roku, certyfikat szkolenia „Przygotowania materiałów dydaktycznych do nauczania na odległość”. Nabyte umiejętności wykorzystałem w doskonaleniu własnej pracy, w tym wprowadzanie elementów technik e-learningowych.

Moja praca dydaktyczna, w anonimowej ocenie wystawianej rokrocznie przez studentów, otrzymywała bardzo wysokie noty.

W 2007 roku otrzymałem wyróżnienie i nagrodę Rektora Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku w dowód uznania za znaczące osiągnięcia naukowe.

W 2010 roku otrzymałem wyróżnienie „Kurier Porannego” w ramach plebiscytu „Wykładowca Roku 2010” za wybitne osiągnięcia naukowe i wkład w rozwój nauki i kultury.

Wzorową ocenę mojej pracy dydaktyczno-naukowej na zajmowanym stanowisku adiunkta przedstawia opinia wystawiona przez rektora i dziekana Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku.

Działalność, którą się zajmuję skupia się w trzech podstawowych obszarach:

1. Działalność organizacyjno-naukowa;
2. Działalność polonijna;
3. Działalność samorządowa

ad 1) Moje zaangażowanie przede wszystkim skupia się w organizowaniu konferencji naukowych, głównie międzynarodowych. Konferencje te współorganizowałem na terenie Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku jako adiunkt tej uczelni oraz w innych ośrodkach naukowych jako przedstawiciel Światowej Rady Badań nad Polonią. Ostatnio współpracowałem w organizacji III Kongresu Politologii, który odbył się we wrześniu 2015 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Przypadła mi rola moderatora jednego z paneli Kongresu.

Wykaz konferencji, w których brałem udział i które współorganizowałem został przedstawiony w autoreferacie.

Pozytywne skutki przyniosły moje działania dotyczące organizacji sondaży przedwyborczych wśród mieszkańców Białegostoku. Sondaże te, prowadzone przez studentów na dużej próbie osób, przynosiły zaskakująco trafne wyniki.

Piastuję stanowisko wiceprezesa Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych Oddział w Białymstoku. W ramach tej funkcji współorganizuję wiele działań bezpośrednio związanych z naukami o polityce.

ad 2) Moja działalność polonijna rozwinęła się podczas pobytu na emigracji. W Niemczech prowadziłem aktywną działalność społeczną i organizatorską w środowiskach polskiej emigracji, przede wszystkim na terenie Westfalii-Nadrenii.

Brałem czynny udział w pracach Związku Polaków w Niemczech „Rodło” z siedzibą w Bochum.. Swoimi działaniami wspomagałem polskich wychodźców w utrwalaniu wśród nich polskości. Współorganizowałem spotkania i odczyty, jak również prowadziłem punkty doradcze dla Polaków przebywających w Niemczech. Podczas wieloletniego pobytu za granicą zajmowałem się pracą publicystyczną. W emigracyjnej prasie ukazywały się artykuły mojego autorstwa, nie tylko na terenie RFN, ale także we Francji. Pisałem głównie artykuły, w których podejmowałem problematykę społeczną.

Po powrocie do kraju podjąłem działalność w Światowej Radzie Badań nad Polonią, w której jestem doradcą i pełnomocnikiem prezesa ds. niemieckich. Działam również w oddziale warszawskim Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”. Jestem nadal członkiem Związku Polaków w Niemczech „Rodło” z siedzibą w Bochum.

Znaczącym i trwałym docenieniem mojego dorobku naukowego na rzecz Polonii jest wpisanie mnie do Wielkiej Encyklopedii Polonii Świata, wydanej przez Oficynę Wydawniczą Kucharski w 2014 roku. Hasło „Klimaszewski Zbigniew Tomasz” jest umieszczone na stronach 436-437, w części 2 Encyklopedii zatytułowanej „Polacy dla Polonii świata”. Na dwóch stronach, w języku polskim i angielskim, autorzy zamieścili mój biogram, z wyszczególnieniem publikacji tematycznie związanych z Polonią.

ad 3. Po powrocie do Polski rozpocząłem aktywną działalność samorządową na terenie rodzinnego miasta Białegostoku. Moje prace skupiały się wokół rozwoju demokracji lokalnej i dotyczyły utrzymania tradycji oraz wartości historycznej i kulturowej środowiska białostockiego. Kwestie te były tematem wielu moich artykułów, które zostały opublikowane w lokalnej prasie. Przez 3 kadencje (12 lat) sprawowałem funkcję Przewodniczącego Rady Osiedla najstarszej w Białymstoku, śródmiejskiej dzielnicy, która ze względu na swój urbanistyczny charakter, jest „perłą polskiej architektury”. Obecnie piastuję funkcję prezesa Stowarzyszenia „Nasze Bojary”, którego celem jest prowadzenie działań na rzecz ochrony tej zabytkowej części Białegostoku.

W 2000 roku z mojej inicjatywy powstało lokalne pismo „Echo Bojar”, którego zostałem redaktorem naczelnym. Celem pisma było ukazanie mieszkańcom ich własnej historii, tradycji i kultury, jak również współczesnych problemów

społecznych. „Echo Bojar” spotkało się z wielką aprobatą czytelników, a mnie przyniosło duże uznanie wśród mieszkańców miasta i wiele satysfakcji.

W 2011 roku byłem nominowany do prestiżowego tytułu „Białostoczanina Roku 2011” za inicjatywy i działalność społeczną na rzecz środowiska lokalnego.

Mimo dużego zaangażowania w działalność społeczną i prowadzenia prac na rzecz środowiska lokalnego, jak również aktywnej działalności publicystycznej, moje zainteresowania naukowo-badawcze głównie skupiły się wokół problemów związanych z polską emigracją.

Reasumując swoją działalność i dokonania naukowo-badawcze częściowo przedstawione w niniejszym autoreferacie mogę stwierdzić, iż:

1. Po uzyskaniu stopnia doktora poświęciłem się całkowicie pracy naukowo-badawczej, o czym świadczy wzrost mego dorobku naukowego. Swoimi badaniami, których finalnym efektem są cenione publikacje, o charakterze monograficznym, przyczyniam się do rozwoju polskiej nauki.
2. Jestem autorem rozprawy habilitacyjnej pt. „Polityka Polski wobec Polonii i Polaków za granicą po 1989 roku”, która jest wynikiem prowadzonych przez wiele lat szerokich badań naukowych na temat polskiej polityki polonijnej. Praca ta stanowi cenne opracowanie wypełniające istniejącą lukę w dyskursie naukowym.
3. Moje badania nad problemami polskiej emigracji były i są nadal prowadzone samodzielnie i niezależnie. Zostały oparte o osobiste doświadczenia, jak również o nieznane lub trudno dostępne w Polsce materiały źródłowe. Badania te, poddane właściwym metodom badawczym, charakterystycznym dla politologii, socjologii i innych nauk społecznych, przyniosły interesujące efekty. Moje głębokie zaangażowanie w pracę naukowo-badawczą, pozyskane umiejętności, jak również doświadczenie emigranta otwierają perspektywę dalszych badań nad problemami emigracji polskiej. Dotychczasowe moje zaangażowanie na rzecz Polonii zostało docenione, czego wyrazem jest zamieszczenie mego biogramu w Wielkiej Encyklopedii Polonii Świata.
4. Prace badawcze, których jestem autorem mają wielokierunkowy wymiar. Obok zagadnień emigracyjnych moje zainteresowania skupiają się wokół problemów politologicznych związanych z polskim systemem partyjnym, polityką międzynarodową, a także dotyczą samorządów i demokracji lokalnej.

5. Prowadzę bogatą działalność publicystyczną, jako redaktor naczelny pisma „Echo Bojar”, autor wielu artykułów oraz 3 książek o tematyce lokalnej.
6. Jestem rozpoznawalnym działaczem samorządowym, którego prace na rzecz środowiska lokalnego są wysoko doceniane i nagradzane.
7. Moja praca na uczelni jest bardzo dobrze opiniowana i przynosi znaczące wyniki dydaktyczne i naukowe.
8. Uczestniczę aktywnie w międzynarodowych konferencjach naukowych, a wiele z nich współorganizowałem.
9. Rozwijam swoje zainteresowania badawcze poprzez czynne uczestnictwo w pracach Światowej Rady Badań nad Polonią, Stowarzyszeniu „Wspólnota Polska” Związku Polaków w Niemczech „Rodło” jak również w Polskim Towarzystwie Nauk Politycznych.
10. Przyznaję, iż moja działalność naukowa jest nieco ograniczana moim obecnym stanem zdrowia. Ze względu na częściowy paraliż kończyn dolnych mam problemy w poruszaniu się i chodzę przy pomocy kul. Posiadam orzeczenie o stopniu niepełnosprawności. Wierzę, iż uzyskanie habilitacji da mi szersze możliwości prowadzenia dalszych badań na rzecz rozwoju polskiej nauki.

Zbigniew Tomasz Klimaszewski

Załącznik nr 4

Dr Zbigniew Tomasz Klimaszewski

**WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PUBLIKACJI
po uzyskaniu stopnia doktora (od 2007 roku)**

Monografie:

1. Zbigniew T. Klimaszewski, *Emigracja polska w Niemczech*, Wydawnictwo „Libra”, Białystok 2007, ss. 344.
2. Zbigniew T. Klimaszewski, *Partie polityczne. Struktury krajowe i województwa podlaskiego*, Wydawnictwo „Libra”, Białystok 2010, ss. 196.
3. Zbigniew T. Klimaszewski, *Polityka Polski wobec Polonii i Polaków za granicą po 1989 roku*, Wydawnictwo „Libra”, Białystok 2012, ss. 320.
4. Zbigniew T. Klimaszewski, *Nacjonalizm drogą do wolności*, Agencja Wydawnicza EkoPress, Białystok 2013, ss. 228.

Redakcja naukowa:

5. Zbigniew T. Klimaszewski (red. naukowa), *Polacy w Niemczech: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, Agencja Wydawnicza EkoPress, Białystok 2012, ss. 292.

Artykuły w publikacjach książkowych:

6. Zbigniew T. Klimaszewski, *Czy Polsce grozi teokracja?* [w] *Scena polityczna w Polsce i na Podlasiu*, red. naukowa P. Gieorgica, Wydawnictwo WSAP, Białystok 2007, s. 175-187;
7. Zbigniew T. Klimaszewski, *Reminiscencje nad polityką zagraniczną Rosji wobec „bliskiej zagranicy” po 1991 roku*, [w] *Relacje nowych krajów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską (w aspekcie politycznym, ekonomicznym, kulturowym i społecznym)*, red. naukowa M. Rutkowski, Wydawnictwo WSFiZ, Białystok 2008, s. 175-189.
8. Zbigniew T. Klimaszewski, *Wpływ inicjatyw obywatelskich na strategię rozwoju i ochronę środowisk lokalnych*, [w] *Wpływ idei zrównoważonego rozwoju na politykę państwa i regionów*, Tom 2. Problemy regionalne i lokalne, red. naukowa K. Michałowski, Wydawnictwo WSE, Białystok 2009, s. 84-92.
9. Zbigniew T. Klimaszewski, *Implikacje emigracji zarobkowej do krajów Unii Europejskiej dla polskiej gospodarki*, [w] *Przepływy kapitału intelektualnego i finansowego – aspekty lokalne i globalne*, red. naukowa E. Orechwa – Maliszewska, J. Paszkowski, Wydawnictwo WSFiZ, Białystok 2009, s. 91-104.
10. Zbigniew T. Klimaszewski, *Problemy wokół polityki zagranicznej Litwy wobec państw ościennych po odzyskaniu „drugiej niepodległości”*, [w] *Relacje nowych*

- krajów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską (w basenie Morza Bałtyckiego)*, red. naukowa M. Rutkowski, Wydawnictwo WSFiZ, Białystok 2009, s. 177-197.
11. Zbigniew T. Klimaszewski, ***Rola Rad Osiedli w rozwoju aglomeracji miejskich i upowszechnianiu demokracji lokalnej (na przykładzie białostockiego osiedla Bojary)***, [w] *Metropolie – problemy rozwoju*, red. naukowa W. Czarnecki, M. Proniewski, Wydawnictwo WSFiZ, Białystok 2009, s. 193-201.
 12. Zbigniew T. Klimaszewski, ***Wybrane problemy dotyczące rozwoju infrastruktury transportu na obszarze Euroregionu Bałtyk***, [w] *Relacje nowych krajów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską (w aspekcie infrastrukturalnym: transport, energetyka, ekologia)*, red. naukowa M. Rutkowski, M. Proniewski, Wydawnictwo WSFiZ, Białystok 2010, s. 227-242.
 13. Zbigniew T. Klimaszewski, ***Nowe priorytety współpracy transgranicznej w ramach Euroregionu Bałtyk***, [w] *Przedsiębiorstwo, rynki i kultura w układzie transgranicznym*, red. naukowa A. Iwacewicz-Orłowska, K. Meredyk, D. Sokołowska, Wydawnictwo WSFiZ w Białymstoku, Białystok, 2010, s. 341-354.
 14. Zbigniew T. Klimaszewski, ***Działalność Związku Polaków w Niemczech na rzecz utrwalania polskości i jego stosunek do socjalistycznej ojczyzny***, [w] *Niepodległościowe uchodźstwo polskie w Europie i na świecie i jego rola w pomocy Krajowi po układzie jałtańskim 1945-1990*, red. naukowa: M. B. Topolska, T. Wolsza, W. Gliński, <http://rpbnp.republika.pl/ebook1.pdf>
 15. Zbigniew T. Klimaszewski, ***Związek Polaków w Niemczech od rozkwitu do upadku***, [w] *Polacy w Niemczech: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, red. naukowa Z. Klimaszewski, Agencja Wydawnicza EkoPress, Białystok 2012, s. 91-107.
 16. Zbigniew T. Klimaszewski, ***Specyfika polskiej emigracji w Niemczech i jej świadomość narodowa***, [w] *Polacy w Niemczech: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, red. naukowa Z. Klimaszewski, Agencja Wydawnicza EkoPress, Białystok 2012, s. 138-156.
 17. Zbigniew T. Klimaszewski, ***Polityka III Rzeczypospolitej wobec Polaków na Wschodzie***, [w] *Konsekwencje deportacji oraz losy Polaków na Wschodzie po agresji sowieckiej na Polskę 1939 roku*, Warszawa 2013.
 18. Zbigniew T. Klimaszewski, ***Wpływ umowy o małym ruchu granicznym z Obwodem Kaliningradzkim na rozwój przedsiębiorczości i współpracy przygranicznej***, [w] *Przedsiębiorczość i innowacje w warunkach dekonunktury gospodarczej*, Białystok 2014, s. 43-61.

19. Zbigniew T. Klimaszewski, *Działalność Federacji Polek w Kanadzie w aspekcie społecznym*, [w] *Kongres Polonii Kanadyjskiej – wczoraj i dziś*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2016.

Artykuły w wydawnictwach ciągłych:

20. Zbigniew T. Klimaszewski, *International Academic Conference entitled „The Poles in Germany: the Past, the Present, the Future” which took place on 20-21 April 2012 in Warsaw*, [w] *„Annales UMCS Sectio K: Politologia”*, tom nr 1/2013.
21. Zbigniew T. Klimaszewski, *Rola prasy polskiej w krzewieniu polskości na Ukrainie na przykładzie „Monitora Wołyńskiego”*, [w] *Łódzkie Studia Teologiczne*, 23(2014)1, Łódź 2015, s. 51-66.

Książki dotyczące przemian społeczno-politycznych i historii lokalnej:

22. Zbigniew T. Klimaszewski, *W służbie Kościoła*, Wydawnictwo „Libra”, Białystok 2011, ss. 224.
23. Zbigniew T. Klimaszewski, *Zapomniani bohaterowie białostockich Bojar*, Agencja Wydawnicza EkoPress, Białystok 2015, ss. 248.

Artykuły przygotowane do druku (niepublikowane):

24. Zbigniew T. Klimaszewski, *Polskie Kompanie Wartownicze w Niemczech i ich rola w kształtowaniu powojennego ładu*.
25. Zbigniew T. Klimaszewski, *Ksiądz dr Bolesław Domański – przywódca duchowy i polityczny polskiej mniejszości narodowej w Niemczech*.
26. Zbigniew T. Klimaszewski, *Polak, generał Roloff Miałowski – bohater narodu kubańskiego*.

Zbigniew T. Klimaszewski